

Produktivnost predmetka u stvaranju novih glagolskih značenja ogleda se i u njihovoj sposobnosti i gipkosti da se u glagolskoj složenici mogu javljati po dva predmetka, tj. glagolskoj složenici s jednim predmetkom pristupa novi prijedlog kao predmetak dajući joj novo značenje ili mijenjajući vid (aspekt) glagolski. Tako je npr. glagolima prebijati, presijecati, pribijati, prišivati, prodavati, prosijecati pristupio prijedlog *iz* i postali su glagoli s novim vidom: isprebijati, ispresijecati itd. Glagolskim složenicama pritegnuti, proći pristupio je novi prijedlog *po* kao predmetak i stvorio nove tvorbe: popritegnuti, poproći. Složenicama poznati, poručiti, prodati, udati se, dodati, pomoći, naći novi predmeci *pre*, *pri*, *pro* daju novo značenje: prepoznati, preporučiti, preprodati, preudati se, pridodati, pripomoći, pronaći itd. Štaviše, u glagolskoj složenici mogu se javiti i tri predmetka, dajući joj naročito značenje prema osnovnom glagolu: natpripovijedati, poispremetati, poispravljivati i sl.

POKUŠAJI UVOĐENJA DOMAĆEG KAZALIŠNOG NAZIVLJA

Pavao Cindrić

Imamo li na umu da se kazalište u našim krajevima stvaralo u neravnopravnoj i teškoj dugogodišnjoj borbi s tuđinskim glumačkim i pjevačkim trupama, onda nam neće biti čudno što danas, nakon stotinu godina postojanja samostalnog profesionalnog kazališnog života na narodnom jeziku, još uvijek govorimo samo o pokušajima stvaranja domaće kazališnog nazivlja. Korijeni što su ih u toku nekoliko decenija nemilosrdne scenske eksploatacije pustile u našu kazališnu i kulturnu sredinu tuđinske družine, duboko su se zavukli u temelje našeg narodnog kazališnog zdanja i potrajat će još dugo dok nam ih ne uspije odande sasvim izvući.

Pogledajmo samo kako je bilo sa Zagrebom u vrijeme prvih početaka njegova samostalnog nacionalnog kazališnog života. S njemačkim putujućim družinama koje su kao oruđe germanizacije preplavile hrvatske krajeve, posebno Zagreb, tamo negdje potkraj XVIII st., došli su u našu sredinu prvi pravi kazališni profesionali koju su u osamdeset godina nesmetanog izivljavanja na našim kazališnim daskama posijali oko sebe sjeme tuđinske kazališne terminologije. Zar je onda čudo što su se, npr., njemački kazališni izrazi uspjeli rasprostraniti i tako dugo održati u nas? Velika većina njemačkih kazališnih izraza koji još i danas egzistiraju u Zagrebu, unatoč sve snažnijem prodiranju književnoga govornog elementa, potječu upravo iz vremena njemačke kazališne dominacije na zagrebačkim pozornicama. Dodamo li tome talijanske operne stagione koje su nam donijele talijansku

opernu terminologiju, zatim period đakog diletantizma gdje je dominirao latinski jezik, pa u novije doba još i francusku (naročito u baletu) i englesku kazališnu terminologiju, onda će nam odmah biti jasno kako je teška i neravnopravna borba za plasiranje i usvajanje domaćega kazališnog nazivlja koje se velikim dijelom danas već gotovo internacionaliziralo.

Problem je to veći što u nas nije moguće provesti jedinstveni sistem nazivlja koje se u tri naša zasebna jezična područja (hrvatskosrpsko, slovensko i makedonsko), pa čak i unutar tih područja, vrlo razlikuje. Osim toga, često je vrlo teško pronaći odgovarajući domaći izraz koji bi potpuno odgovarao smislu stranog pojma, a pritom zadovoljio i domaće potrebe i jezične norme. Iz daljega ćemo izlaganja vidjeti na primjerima najosnovnijih kazališnih pojmova kakve su sve prepreke na koje nailazimo pri rješavanju toga problema.

Za francusku riječ *abonman* (abonnement) imamo zgodan izraz predbrojka, pretplata (u slovenskom predplaćilo); drugu francusku riječ *afiš* (affiche) prevodimo kao plakat, kazališna cedulja, kazališni oglas (u slov. lepak); njemački *ajnakter* (Einakter) našao je u nas odgovarajući izraz kao jednočinka, aktovka (slov. enodejanka, maked. ednočinka); za franc. *akord* (accord) imamo suzvučnik, sazvučnik (slov. sozvučnik); za lat. *akt* imamo čin, dejstvo (slov. dejanje); franc. *akter* (acteur) i lat. *interpret* prevodi se u nas kao glumac, igrač, prikazivač (slov. igralec); za njem. *aktšlus* (Aktschluss) imamo samo opisno završetak čina (slov. konec dejanja); za lat. *alternacija* imamo pljesak, tapšanje (slov. ploskanje); franc. *aranžirka* prevodi se u nas samo opisno kao rasporedni pokus, aranžir-proba; tal. *ariji* odgovara naš napjev, melodija (slov. napev); dok u hrvatskosrpskom za franc. *arijerscena*, odnosno njem. *hinterbina* (Hinterbühne) imamo samo opisno stražnja pozornica, u slov. postoji vrlo dobar izraz zaodrišće (oder-pozornica); lat. *audicija* nema kod nas odgovarajućeg izraza, već se prevodi kao pokusni nastup, odnosno slov. sprijemni nastup; njem. *aufтакт* odgovara u našem uzmah; za franc. *avanscena*, odnosno njem. *forbina* (Vorbühne) ili grč. *proscenij* imaju Slovenci zgodan izraz predodrišće, dok se to u hrvatskosrpskom prevodi kao prednja pozornica; za muškog plesača u baletu imamo prema tal. izraze balerin i baletan (mak. baletist, baletograč), a za žensku balerina i baleteza (slov. baletka); za tal. *belkanto* (bel canto) imamo ljepopjev (slov. krasnopolj); njem. *bina* (Bühne) i grč. *scena* prevodi se u nas kao pozornica (slov. oder); njem. *cug* (Zug) prevodi se u hrvatskosrpskom kao vlak, povlak; njem. *cviššpil* (Zwischenspiel), odnosno lat. *interludij*, *intermedij* i tal. *intermeco* (intermezzo) odgovara u našem međuigra (slov. medigra); grč. *dijalog* mogao bi se prevesti kao dvogovor; lat. *dirigent* kao ravnatelj glazbe, kapelnik; njem. *drebina* (Drehbühne) i lat. *rotacija* nemaju odgovarajućeg izraza, već se prevode opisno kao okretna pozornica (slov. krožni oder. mak. podvižna scena); lat. *ekstempora* prevodi se u nas kao

upadica, uklopnica; njem. *ferzenk* (Versenkung) zove se u nas propadalište, spuštalište, potapalište (slov. pogreznilo, pogreznica); lat. *inspicijent* u nas se uglavnom ne prevodi, samo što se u Srbiji zove scenarista; lat. *intendant* je u nas upravitelj, upravnik; lat. *kompozitor* je u nas skladatelj, uglazbitelj (slov. komponist); grč. *monolog* bi se mogao prevesti kao samogovor; franc. *praktikabl* zove se kod nas još i kubus; lat. *proba* je pokus, vježba (slov. vaja, skušnja, mak. repeticija); franc. *rampa* zove se u nas greben, svjetlosnik, pristupnica (slov. pregrada); franc. *réžiser* (regisseur) je u nas redatelj, reditelj; franc. *rola* je uloga (slov. vloga, mak. rolja — u operi je to partija); grč. *statist*, tal. *compars* (comparsa) i lat. *figurant* zove se kod nas stojiša; za tal. *sofitu* i *sufitu* (soffitte) imamo samo opisno — oslikani svod i gornji dio pozornice uopće; franc. *sufler* (souffleur) je u nas šaptač, šaptalac (slov. šepetalec); njem. *suflerkasten* je šaptaonica, školjka (slov. šepetalnica); za njem. *šlagwort* (Schlagwort) i *štihwort* (Stichwort) imamo natuknica, lema, krilatica (slov. istočnica); njem. *šnirbodn* (Schnürboden) je u nas nadstroplje, užište (slov. vrvišće); njem. *štrih* (Strich) i *šprung* (Sprung) prevodi se u nas kao skok (slov. črta); grč. *teatar* i njem. *teater* (Theater) u nas je kazalište, pozorište (slov. gledališče, mak. teatar) itd.

Ovom osnovnom kazališnom leksikonu, koji je gotovo svakodnevno u upotrebi, treba dodati još i nazive za baletne figure koji se u nas nikada ne prevode i za koje ne postoje odgovarajući domaći izrazi, već ostaju bez izuzetka u svom izvornom (francuskom) obliku (pirouette, pas de deux, pas de balance, développer, changement, piquet, ronds de jambe par terre, arabesque itd.).

ŽIVOTNOST NOVIH RIJEČI

Stjepan Babić

Upotreba stranih riječi uvijek je suvremeno pitanje i vjerojatno nikada neće biti u potpunosti riješeno. Uz to je i vrlo složeno te ga je gotovo nemoguće obuhvatiti u cjelini. Zato se zasad zaustavimo samo na teškoćama koje se javljaju u zamjenjivanju stranih riječi našima.

Prva je u tome što se strane riječi ne mogu mehanički zamjenjivati. Ako se pojmovno (logičko, intelektualno) značenje naše i strane riječi potpuno podudara, zamjena nije moguća ako im se ne podudara i osjećajno (emocionalno, afektivno) značenje. Tek kad se u oba potpuno podudaraju, možemo reći da je strana riječ nepotrebna.

Druga je teškoća u tome što često stranu riječ ne zamjenjuje jedna naša, nego više njih. I tu bi se mogao postaviti zahtjev: našoj riječi treba dati